

Erik Wångmar & Malin Lennartsson, *Historikerna och källorna: Om användning av otryckt källmaterial i doktorsavhandlingar och examensarbeten i historia* (Malmö: Egalité 2017). 174 s.

Erik Wångmar och Malin Lennartsson analyserar historikernas användning av otryckt källmaterial, då den enligt dem utgör en självklar del av historikernas arbete. Deras studie kan och bör därför förstås som ett bidrag till debatten om historikernas yrkesidentitet och ämnets kärna, även om författarna själva inte explicit gör det (se även en engelsk version med samma resultat: Erik Wångmar & Malin Lennartsson, "Historians and their Sources: The Use of Unpublished Source Material in Swedish Doctoral Theses in History, 1959–2015, and in Student Bachelor's and Master's Theses, 2010–2015", *Scandinavian Journal of History* 2018:3, s. 365–386). Som avslutande kommentar väljer de i stället att ge en mera emotionell förklaring av sitt intresse (s. 84): "Att arbeta med otryckt källmaterial, att ha kunskapen och förmågan att forska kring unikt material från olika tider och miljöer innebär en glädje som vi önskar alla historiker!"

Studien bygger på en omfattande empirisk undersökning av användningen av otryckt källmaterial i doktorsavhandlingar från 1959–2015 (fram till 2009 undersöks fyra år för varje decennium, därefter varje år) och examensuppsatser från 2010–2015, inalles 476 doktorsavhandlingar och 671 examensarbeten. De båda delundersökningarna producerar ett stort antal intressanta resultat.

Användningen av otryckt källmaterial har länge varit en nästan självklar del av doktorsavhandlingar. Fram till 2009 låg deras andel, med vissa variationer, på mer än 90 procent. Därefter föll andelen dock till 77 procent. Bilden är snarlik för examensarbeten, där andelen som använder sig av otryckt källmaterial mellan 2010 och 2015 sjönk från 42 till 33 procent. Det kallar författarna för en "oroväckande" utveckling och "nedgången" behöver "åtgärdas", menar de (s. 62, 82).

För att förklara denna utveckling indelas doktorsavhandlingarna i fem kategorier: social-, politik-, förvaltnings-, idé och kulturhistoria samt historisk vetenskap, där den sistnämnda betecknar främst historiedidaktiska avhandlingar. Examensarbeten uppdelas mellan historiedidaktik samt historiebruk och övriga ämnesinriktningar.

Medan social-, politik- och förvaltningshistoriska doktorsavhandlingar nästan alltid använder sig av otryckt källmaterial, utgör i synnerhet historiedidaktiska undersökningar ett slags motsats, där bara 57 procent använder sig av otryckt källmaterial. Bilden blir ännu tydligare för examensarbetena med historiedidaktisk inriktning som nästan aldrig använder sig av otryckt källmaterial. Resultatet är tydligt men kan inte ensamt förklara den nedgång som Wängmar och Lennartsson påtalar, då antalet doktorsavhandlingar och examensarbeten med historiedidaktisk inriktning i sammanhanget är för litet.

Det behövs alltså fler förklaringar. För det första förekommer stora variationer mellan högskolorna. Exempelvis bygger samtliga doktorsavhandlingarna på Södertörns högskola och Örebro universitet på otryckt material. Andelen avhandlingar som bygger på otryckt material sjunker till drygt 90 procent för Uppsala och Stockholms universitet, för att sjunka ytterligare till drygt 80 procent för Göteborgs och Lund universitet. De två sistnämnda utmärker sig dock genom att Göteborg har en fokus på medeltidshistoriska avhandlingar, vars material i stor utsträckning är utgivet, och att Lund satsar mycket på historiedidaktiska avhandlingar.

Andra förklaringar rör de senaste årtiondenas studiereformer som premierar studiernas planerbarhet. Till detta kommer de ökande avstånden från arkiven till högskolorna, studenternas bristande kunskaper i handskriftsläsning och den digitala utgivningen av källmaterial.

Författarna bestämmer sig inte för en viss typ av förklaring. Deras avslutande rekommendationer för att bevara intresset för otryckt källmaterial och arkivarbetet svarar dessutom bara delvis på själva analysen. Studenterna ska uppmuntras till att jobba med arkivmaterial och tränas i handskriftsläsning. Arkiven ska förbättra sina sökingångar och erbjuda rabatter till studenter.

Som recensent är jag aningen förvirrad. Jag är en bekännande arkivnörd och har stor sympati för författarnas syfte. Men jag förvånas ändå över den något snäva bilden på historievetenskapen som presenteras. Ämnet har traditionellt präglats av täta relationer till centrala arkiv som i sin tur har haft tydliga vetenskapliga ambitioner. Båda sidor har dock förändrats. Inte minst spelar biblioteken med sitt tryckta källmaterial en växande roll för forskningen. Författarna verkar dessutom betvivla historiedidaktikens plats inom historia som vetenskap, utan att skriva så explicit. Lika försiktiga är

de när det gäller att beskriva utbildningsreformernas betydelse. Det finns en uppenbar koppling mellan det svårplanerade arkivarbetet och dess minskande betydelse i planerbarhetens tidsålder. Många historiska institutioner erbjuder knappt någon introduktion i handskriftsläsning längre. Författarna ger sig dock inte heller in på utbildningspolitiska diskussioner.

Studien är ett välkommet bidrag till diskussionen om historieämnets kärna. Vi behöver diskutera dessa frågor. Som recensent hade jag dock önskat att författarna tydligare stod upp för sina åsikter. Studien gör intrycket av en klassiskt upplagd rapport med melankoliska undertoner. Glöden finns främst mellan raderna.

Stockholms universitet

HEIKO DROSTE

Mats Andrén, Thomas Lindkvist, Ingmar Söhrman & Katharina Vajta (red.), *Cultural Borders of Europe: Narratives, Concepts and Practices in the Present and the Past* (New York: Berghahn Books 2017). 208 s.

Introduktionen till denna antologi är något av ett textuellt ofredande. Så skulle den i alla fall rubriceras om det fanns en akademisk brottsbalk. Huvudfrågan, som man enligt Mats Andrén och Ingmar Söhrman ska besvara i boken, lyder: "We need to know how and why cultural borders attain legitimacy, that is, how they are used." Antingen utgår författarna från en väldigt snäv uppfattning om vad kulturell men även politisk legitimitet är för något, eller så reducerar de frågan om kulturella gränser till användandet av desamma. Ett sådant perspektiv kan endast ge en begränsad inblick i kulturella gränserns erkännande, och faktum är att efter genomläsning av boken kommer man inte att ha lärt sig särskilt mycket om hur (il-)legitima dessa gränser är. En nyfiken läsare kommer inte heller att få veta hur den centrala forskningsfrågan i boken, *cultural borders*, definierats för att bli en gemensam utgångspunkt för de undersökningar som följer. I stället blir man erbjuden ett hopplöck av exempel på vad redaktörerna anser eventuellt skulle kunna uppfattas som kulturella gränser i juridiska, språkliga, religiösa, administrativa och etniska förklådnader. Det egentliga syftet med denna bok får man utläsa ur lösa stycken fyllda med en del allmänna påståenden; förmodligen är syftet att skissa fram samtida manifestationer och transformationer av olika paneuropeiska, nationella och partikulära identiteter i EU-ropa. För en klarare guide till denna volym hänvisas läsaren därför snarast till dess slutkonklusioner som författats av de två övriga redaktörerna, Thomas Lindkvist och Katharina Vajta.